

Řím a římská církev

Řím v době germánských království již nebyl někdejší správní metropolí. Existoval tam nadále senát, ale stal se spíše jen orgánem městské správy. Vzrůstala moc papežů, kteří často pocházeli ze senátorských rodin. V době Theodoricha se stát ještě staral o údržbu veřejných budov, během gótské války však začalo město značně chátrat, počet obyvatel poklesl jen asi na 30.000.

Když se Řím a okolní Latium staly součástí Byzance, císař Justinián se snažil městu finančně pomáhat, obnovil senát, který však byl pod kontrolou byzantského prefekta. Římská aristokracie většinou přesídlila do Ravenny nebo do Konstantinopole, zatímco novou vyšší vrstvu tvořili byzantští funkcionáři a členové papežského dvora. Byzanc podporovala místní učence a financovala stavbu některých kostelů jako např. Santi Quirico e Giulietta, Santi Apostoli, San Giovanni a Porta Latina.

Když se Itálie zmocnili Langobardi, oblast Říma (byzantské vévodství) a Ravenny (byzantský exarchát) zůstávaly nadále byzantské. Byzantští vévodové sídlili v Římě na Palatinu, vojenský velitel v opevněné oblasti „Mercati di Traiano“.

Správou města se zabýval římský biskup (tj. papež), který získával stále větší nezávislost. Papežům vlastně již mnohem dříve připadla v Itálii funkce daleko přesahující přísně církevní rámec. Už v době totálního zhroutilí západorímské říše převzali vedení papež **Lev I. Veliký** (440–461) a jeho nástupci. Zvláště v dobách válečných zmatků v nich lid viděl ochránce. Papežové svým způsobem plnili starou úlohu císařů, někdy vedli i vysoká politická jednání, jako např. Lev I., který vyjednával s Huny. Velmi významný papež byl také Řehoř I. Veliký (590–604), původem ze staré římské senátorské rodiny. V roli papeže reorganizoval pozemkové vlastnictví, které dříve patřilo římské aristokracii, která město povětšinou opouštěla a její majetek v Římě formálně spadal pod byzantskou správu. Podařilo se mu tak uspořádat základní majetek církve – tzv. **Patrimonium Petri**, který se rozrostl také velkými donacemi. Řehoř I. pro správu církevních záležitostí v Římě ustanovil „ministerstva“ (dicasteri) – 1 laické pro otázky práva a 7 církevních. V Konstantinopoli zastupoval římskou církev nuncijs.

Římská církev na sebe de facto vzala úlohu státu (starala se mj. o zásobování potravinami, údržbu veřejných budov; diakonie poskytovala pomoc potřebným občanům a poutníkům. Vedle toho také poskytovala zázemí mnišským komunitám, diplomatům, teologům, misionářům, charitativním pracovníkům, tzv. ochráncům hrobů mučedníků apod.

Politický problém pro Řím představovali Langobardi. Řehoř I. s nimi v roce 592 vedl diplomatická jednání, aby upustili od obléhání Říma. Na přelomu století (598) také vyjednal smír mezi Langobardy a byzantským exarchou v Ravenně. Obyvatelé Říma tak papeže považovali za ochránce, čímž se vytvářely podmínky pro jeho svrchovanost v „církevním

státé“. Řehoř I. také udržoval dobré vztahy s královnou Theodolindou, která se zasloužila o obrácení části stále ještě ariánských Langobardů na katolickou víru. Rovněž podporoval misie u jiných germánských národů, udržoval např. korespondenci s franským dvorem a s iberským vizigótským panovníkem Rakkaredem, jehož lid se pak vzdal ariánství.

Pozice papežství byla ještě více posílena, když se v Byzanci dostal na trůn uzurpátor Fokas (602–610). Ten římského papeže Bonifáce III. roku 607 povýšil nad konstantinopolského patriarchu a nad „všechny církve“. Roku 609 daroval papeži Bonifáci IV. římský Pantheon. Další papežové pak byli spíše slabí a nedokázali se prosadit proti konstantinopolským císařům, kteří udělovali souhlas s papežskou volbou. Církevní primát si navíc přisvojovali také patriarchové v Konstantinopoli, z čehož plynuly velké spory mezi západní a východní církví.

V 7. století Řím zaznamenal velký příliv úředníků i duchovních prchajících z Byzance před expanzí Arabů. Ve vysokých funkcích v římské církvi tak byli převážně Řekové nebo Syřané. Mnohé kostely byly v té době zasvěcené východním svatým, byzantský byl také styl jejich výzdoby, z východu se šířil kult svatých ostatků, který římská církev původně zavrhovala. To znamenalo mj. nový příliv poutníků do Říma a s tím spojené zisky. Roku 663 navštívil Řím sám císař Konstans II. a pobral tam mnoho kovu na zbraně proti muslimům. V 8. století vliv Byzance v Římě slábl. V té době se také langobardský král Liutprand pokusil využít teologických sporů mezi Římem a Byzancí a naklonit si papeže: v roce 728 daroval Řehoři II. město Sutri jako zárodek papežského státu. V něm měli kromě kléru stále větší vliv také noví příslušníci zámožných vrstev (původem Římané, Langobardi i Byzantinci) propojení (i příbuzensky) s církví. Ti mimo jiné sestavili místní armádu a měli podíl na rozhodování o volbě papeže. Postupem času Řím stále více ohrožovali Langobardi. Byzanc, oslabená útoky Arabů, však již neměla sílu se v Římě více angažovat a nechala papeže jejich osudu. Ti nakonec uzavřeli spolek s Franky (Pipinova donace) a papežství se definitivně přiklonilo k Západu. Území papežského státu se navíc také rozšířilo o území byzantského exarchátu.

Na přelomu 8. a 9. století Řím zažíval určitou renesanci. Rozrůstaly se tzv. *domus cultae* (diecézní statky, které zajišťovaly zásobování Říma potravinami), fungovaly diakonie, probíhaly opravy vodovodů, hradeb a kostelů, byl zrekonstruován Lateránský palác. Po římské korunovaci Karla Velikého papežové získali v císařství ochranu své církevně politické moci a podporu náboženské i organizační činnosti. Náboženská autorita v tehdejší době potřebovala mít oporu ve světské moci pro udržení patřičné vážnosti a snazší plnění svého poslání. Byzanc, která se považovala za jedinou právoplatnou římskou říši, však byla Karlovou korunovaci roztrpčena, a následně se zvětšila propast mezi Východem a Západem.

Naopak období od konce 9. do poloviny 11. století bývá označováno jako „temné století papežství“. Vzhledem k tomu, že se papežové v té době nemohli opřít o dostatečně stabilní císařskou moc, převážily v Římě stranické zájmy vlivných římských rodů (Tuskulští, Crescenzi). V té době bylo 15 papežů sesazeno, 14 jich zemřelo buď násilnou smrtí nebo ve vyhnanství či ve vězení, v samotné římské církvi nastalo asi 6 rozkolů.

Pořádek zjednal až císař **Jindřich III.** Když přijel v roce 1046 do Itálie, určil jako nového papeže **Klementa II.** původem ze Saska, ten Jindřicha vzápětí korunoval císařem. Jindřich III. podporoval reformátorské hnutí v církvi s cílem omezit korupci kléru a vazby mezi klérem a velkými feudály; chtěl využít prestiže církve k posílení prestiže císařství. Klement II. v roce 1047 zemřel, patrně otráven, zřejmě někým z Tuskulských, kteří se svého dlouhodobého a značně skandálního vlivu na papežství a Řím nechťeli jen tak snadno vzdát. I někteří další papežové, jako např. Lev IX., byli Němci. Prestiž církve se postupně opravdu posílila, a to nakonec i na úkor samotného císařství, neboť funkce panovníka postupně ztrácela nádech posvátnosti.

V polovině 11. století se definitivně vyhrotily spory mezi papežstvím a Byzancí o některá dogmata víry a o mocenský primát nad celým křesťanstvem. V roce 1054 do Konstantinopole odcestovala na byzantské pozvání papežská delegace vedená kardinálem Humbertem. Patriarcha Michael Kerularios mu zakázal celebrovat mši, Humbert položil na oltář chrámu Hagia Sofia exkomunikační bulu a patriarcha naopak uvrhl do klatby papeže a s ním celou latinskou církev. Tehdejší **křesťanská církev se tak rozdělila na západní římskokatolickou a východní pravoslavnou.**

Literatura:

- KÜNG, Hans. *Malé dějiny katolické církve*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2005, 148 s. ISBN 80-86598-25-x.
- FRANZEN, August, Roland FRÖHLICH a Bedřich SMÉKAL. *Malé dějiny církve*. 3., dopl. a rozš. vyd. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 398 s. ISBN 80-7195-082-3.
- BENEDIKT. *Velké postavy středověké církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, 414 s. ISBN 978-80-7195-527-6.
- FISCHER, Heinz-Joachim. *Dějiny papežů*. Vyd. 1. V Olomouci: Fontána, c2005, 169 s. ISBN 80-7336-220-1.
- GELMI, Josef a Marie GOLDMANNOVÁ. *Papežové: Od svatého Petra po Jana Pavla II.* 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994, 326 s., fotogr. na příl., barev. obr. příl. ISBN 80-204-0457-0.